

مستندات قرآنی و روایی توصیه ششم (عزتمندی) بیانیه گام دوم

مجتبی میرزایی (نویسنده مسئول)^۱ مسعود شیرازی^۲

چکیده

حضرت آیت الله خامنه‌ای یکی از بزرگترین و تأثیرگذارترین رهبران دینی جهان هستند که تطبیق کلام ایشان با کلام صاحبان دین امری ضروری و بدیهی است. اساساً مشروعیت حکومت جمهوری اسلامی ایران در تبعیت نمودن از فرمایشات قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام است. مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، در توصیه ششم، به یک اصل کلی در روابط بین الملل جمهوری اسلامی ایران، اشاره فرموده‌اند. و این اصل را دارای سه شاخه می‌دانند، عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن.

در این مقاله مستندات قرآنی و روایی شاخه عزت ملی در بیانیه گام دوم انقلاب در ارتباطات بین الملل جمهوری اسلامی ایران با سایر دولت‌های جهان تبیین شده است.

روش تحقیق تحلیلی و توصیفی و روش جمع‌آوری منابع کتابخانه‌ای است، از جمله دستاوردهای این تحقیق استخراج مستندات قرآنی عوامل، موانع و فوائد عزت ملی از منظر امام خامنه‌ای دام‌ظله و تطبیق مواضع ایشان با آیات و روایات است.

کلیدواژه: بیانیه گام دوم، مستندات قرآنی و روایی، سیاست‌های کلی روابط بین الملل، عزت ملی.

۱. سطح ۳ حوزه علمیه قم، mojtabamirzaey@yahoo.com

۲. سطح ۳ حوزه علمیه قم Nosrat1214@gmail.com

مقدمه

راهبردها و جهت گیری‌های نظام مقدّس جمهوری اسلامی ایران، بر اساس سیاست‌های کلیّ مقام معظم رهبری، تنظیم می‌شود. روابط بین الملل هم از این قاعده مستثنا نیست. بیانیه گام دوّم انقلاب به عنوان رهنمود ایشان برای راهبردهای گام دوّم انقلاب، در بردارنده سیاست‌های کلیّ تعیین شده توسط ایشان در روابط بین الملل است.

این طبیعی است که در نظام مبتنی بر اسلام، رهبری نقشه راه را بر اساس آیات و روایات، برای دولت و ملت تبیین کند. مسأله‌ای که با مرور بیانات ایشان آن را درخواستیم یافت. اما قانون ایجاز و بیان کلیّات در موارد لازم، که راه فراری از آن نیست، مستندات روایی را که عامل تقویت قوه اعتقاد به منویّات امام خامنه‌ای است، به مسأله‌ای برای پژوهش تبدیل کرده است.

در این مقاله ابتدا به بررسی مفاهیم کلیدی مرتبط با بحث می‌پردازیم. از جمله این مفاهیم، بررسی لغوی و اصطلاحی عزّت، حکمت، مصلحت، است. مقام معظم رهبری در متن بیانیه گام دوّم انقلاب، اولین شاخه اصل عزّت، حکمت، و مصلحت در روابط بین المللی را، عزّت ملیّ می‌دانند؛ از همینرو ابتدا از مظاهر عزّت ملیّ، سپس عوامل عزّت ملیّ و در پایان از موانع عزّت ملیّ و مستندات قرآنی و روایی آن بحث کرده‌ایم.

با بررسی آیات و روایات و شواهد تاریخی مذکور در منابع قرآنی و حدیثی، مستندات عزّت ملیّ که یکی از شاخه‌های اصل عزّت، حکمت، و مصلحت، در روابط بین الملل است، که این اصل از سیاست‌های کلیّ مقام معظم رهبری در روابط بین الملل است، تبیین می‌گردد.

کلیّات

مفاهیم

درست فهمیدن عزّت، حکمت و مصلحت و ارتباطشان با روابط خارجی و بین الملل، مبتنی بر فهم ریشه‌ای این مفاهیم کلیدی است. برای دستیابی به فهم ریشه‌ای، لازم است

ابتدا این سه واژه را از جهت لغوی مورد بررسی قرار داده و سپس استعمالات قرآنی و روایی آن‌ها را واکاوی کرده و معنای اصطلاحی آن را از کلمات مقام معظم رهبری تبیین کنیم.

عزّت

بررسی لغوی:

خلیل در معجم "العین"، عزّت را جامعیت نسبت به هر امری معرفی می‌کند؛ حتی چیزهایی که به جهت کمی، سخت پیدا می‌شوند (خلیل بن احمد فراهیدی، ۱۴۰۹: ۱/۷۶).

ازهری نیز در "تهذیب اللّغة" علاوه بر ذکر این معنا، عزّت را قوّت و شدّت دانسته و می‌گوید وقتی به خداوند متعال "عزیز" اطلاق می‌شود یعنی او قوی است و بر هر چیزی غلبه دارد (ازهری، ۱۴۲۱: ۱/۶۵).

راغب اصفهانی در "مفردات الفاظ قرآن"، همراه اشاره به استعمالات قرآنی و روایی، این جمع بندی را ارائه می‌کند: عزّت حالتی است که مانع از مغلوب شدن می‌شود (راغب اصفهانی، ۱۳۸۳: ۵۶۴).

جمع بندی که می‌توان در مورد معنای لغوی عزّت ارائه داد، آن چیزی است که در مقابل ذلّت است. همانگونه که ذلّت به معنای حقارت و کوچکی است و در مقابل بزرگی قرار دارد، عزّت نیز به معنای بزرگی و استعلاء نسبت به پایین دست است.

بررسی اصطلاحی:

"عزّت یک ملت در سیاستهای گوناگون و در تعاملش با کشورهای دیگر و دولتها و قدرتها این است که از استقلال رأی برخوردار باشد. دولت و نظام در مقابل قدرت‌ها آنچنان ظهور کند که نتوانند در هیچ مسئله‌ای اراده‌ی خودشان را بر او تحمیل کنند" (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم بیستمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7089>، ۱۳۸۸/۰۳/۱۴).

وظیفه‌ای که معنای عزّت را مشخص می‌کند و بر اساس آن باید گفت: "معنای عزّت

این است که جامعه و نظام اسلامی در هیچ یک از برخوردهای بین‌المللی اش نباید جوری حرکت کند که به دلیل شدن اسلام و مسلمین منتهی بشود" (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸/۱۱/۰۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2259>).

و در مرتبه‌ای عالی‌تر "عزت به معنای ساخت مستحکم درونی یک فرد یا یک جامعه است که او را در مقابله‌ی با دشمن، در مقابله‌ی با موانع، دارای اقتدار می‌کند و بر چالش‌ها غلبه می‌بخشد" (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۱/۰۳/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19996>).

عزت ملی:

با توجه به اینکه "ملت ایران، عزت و سربلندی خود را از استقامت و خودباوری و نفی خودباختگی به دست آورده است" (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم هشتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۷۶/۰۳/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2843>)، پاسخ به این سؤال که عزت ملی چیست؟ روشن است؛ "عزت ملی عبارت است از اینکه یک ملت در خود و از خود احساس حقارت نکند. نقطه‌ی مقابل احساس عزت، احساس حقارت است؛ یک ملت وقتی به درون خود - به سرمایه‌های خود، به تاریخ خود، به موارث تاریخی خود، به موجودی انسانی و فکری خود - نگاه می‌کند، احساس عزت و غرور کند، احساس حقارت و ذلت نکند" (امام خامنه‌ای، بیانات در جمع مردم استان کردستان در میدان آزادی سنندج، ۱۳۸۸/۰۲/۲۲، <https://www.leader.ir/fa/speech/5237/www.leader.ir>).

حکمت

بررسی لغوی:

حکمت محصول کسب عدل و علم و حلم است (خلیل بن احمد فراهیدی، ۱۴۰۹: ۳/

۶۶).

چنین محصولی با چنین ریشه‌ای، می‌تواند انسان را از ظلم (ابن فارس، ۱۴۰۴: ۲/۹۲)، و فساد (خلیل بن احمد فراهیدی، ۱۴۰۹: ۳/۶۸)، منع کند؛ از این هم بالاتر، راهنمایی است که شخص را موعظه و به بزرگی و بزرگواری دعوت و از هر قبیحی نهی می‌کند (ابن درید، ۱۹۸۷: ۱/۵۶۴)؛ افزون بر این، حق را به علم و عقل تجهیز می‌کند و شخص را به انجام بهترین‌ها سوق می‌دهد (راغب اصفهانی، ۱۳۸۳: ۱/۲۵۰). درنهایت می‌توان گفت: حکمت عبارت است از معرفت و شناخت بهترین‌ها؛ آن هم به وسیله بهترین دانش‌ها (ابن اثیر، ۱۳۶۷: ۱/۴۲۰). دانشی که به آدمی کمک می‌کند افعالش را متقن و محکم انجام دهد. از این رو به کسی که توانایی تشخیص درستی کار یا عملی را دارد، حکیم گفته می‌شود.

بررسی اصطلاحی:

رهبری حکیم "اندیشه‌ی مستحکم را تعبیر به حکمت می‌کنند" و می‌فرمایند: "حکمت یعنی مستحکم‌ترین افکار و اندیشه‌ها" (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار روحانیون و مبلغان، ۱۳۷۵/۰۲/۲۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2801>). استحکامی که از آن با عنوان سنجیده کار کردن (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسؤولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰/۰۴/۱۸، <https://www.leader.ir/fa/speech/536>)، یاد کرده و آن را "خردگرایی در کارها؛ کار کارشناسی، مطالعه‌ی درست، ملاحظه‌ی جوانب و آثار و تبعات یک اقدام، و حتی گاهی ملاحظه‌ی تبعات یک اظهار نظر"، معرفی می‌کنند (امام خامنه‌ای، در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۲/۰۶/۰۶، <https://www.leader.ir/fa/content/11015/%D8%AF%DB%8C%D8%AF%D8%A7%D8%B1>).

(-).

مصلحت

بررسی لغوی:

اهل لغت مصلحت را خیر و صواب (ابن فارس، ۱۴۰۴: ۳ / ۳۱۷) معنا کرده‌اند و صواب را قرار گرفتن هر چیزی در جای خودش و به طور کلی هر چیزی که ضد فساد است معنا کرده‌اند (ابن فارس، ۱۴۰۴: ۳ / ۳۰۳).

البته باید به دو نکته هم توجه کرد که اولاً لغوبین حکمت را هر چیزی می‌دانند که انسان را از فساد منع می‌کند (خلیل بن احمد، ۱۴۰۹: ۳ / ۶۷)، لذا باید گفت که مصلحت رابطه تنگاتنگی با حکمت دارد؛ ثانیاً خلیل در کتاب العین ذیل ریشه صَلَح، صَلَح را مصالحه مردم با هم دانسته (خلیل بن احمد، ۱۴۰۹: ۳ / ۱۱۷) و از کلمه‌ای استفاده کرده که در روایات از سیره نبی مکرم اسلام ﷺ و ائمه معصومین علیهم‌السلام پرده برمی‌دارد. توضیحات تکمیلی و نمونه‌هایی از این سیره در مباحث پیش رو خواهد آمد.

بررسی اصطلاحی:

از بیانات رهبر معظم انقلاب برمی‌آید مصلحت، رعایت سود و منفعت ملت در اداره کشور، آن هم در ابعاد مختلف است که گاهی با اتحاد کلمه به دست می‌آید (امام خامنه‌ای، پیام نوروزی مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز سال ۱۳۷۸، ۱۳۷۸/۰۱/۰۱، <https://www.leader.ir/fa/content/8062/%D9%BE%D9%8A%D8%A7%D9%85> - گاهی با عدالت، جهاد و مقاومت در مقابل زیاده خواهی‌های داخلی و خارجی (امام خامنه‌ای، بازدید از دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲، <https://www.leader.ir/fa/content/2435/%D8%A8%D8%A7%D8%B2%D8%AF%D9%8A/> -

[https://farsi.khamenei.ir/newspart-\(D8%AF-index?tid=4952](https://farsi.khamenei.ir/newspart-(D8%AF-index?tid=4952)). اگر بخواهیم مصلحت در سیاست خارجی را از منظر ایشان در یک جمله خلاصه کنیم، استفاده تام و تمام از ظرفیت‌های موجود در ارتباط با دولت‌هاست (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار با رئیس جمهور موقت افغانستان و رهبران مجاهدان افغانی، ۱۳۶۸/۰۷/۱۱، <https://www.leader.ir/fa/speech/169/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8>

سابقه تاریخی و مستند روایی آن، می توان امروز و فردای تمدن نوین اسلامی را تا رسیدن به قله «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ» (التوبة: ۳۳)، بیمه کرد. پُر واضح است که برای تحقق این تمدن جهانی باید تلاش کنیم و برای هدفمندی این تلاش، تبیین زوایای مثلث الزامی آن، ضروری است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسؤولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰/۰۴/۱۸، <https://www.leader.ir/fa/speech/536/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8>).

پیشینه تحقیق

از زمان صدور بیانیه گام دوم انقلاب تا کنون در حوزه مکتوبات، کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده که هر کدام از زاویه‌ای خاص به آن نگاه کرده و به تبیین آن پرداخته‌اند. در این میان برخی از پژوهشگران توجه به منابع روایی این بیانیه را دستور کار خود قرار داده‌اند. به عنوان نمونه مقاله ای با عنوان "تبیین و تحلیل مستندات قرآنی روایی عدالت اجتماعی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی" (زارعی رضایی محمدحسین / محمدپور اسماعیل / ۱۳۹۹ / کنفرانس ملی مؤلفه‌های تمدن‌ساز در بیانیه گام دوم انقلاب) به رشته تحریر درآمده که چنانچه در عنوان مقاله ذکر شده است، موضوع عدالت اجتماعی را موضوع برجسته در بیانیه معرفی کرده و به بیان مستندات قرآنی و روایی آن می‌پردازد.

همچنین کتاب مبانی روایی بیانیه گام دوم انقلاب (میرزایی، مجتبی / ۱۳۹۹ / عاصم) به تمامی روایات مربوط به متن بیانیه پرداخته ولی کنکاشی دقیق در مورد موضوع مقاله صورت نگرفته است.

کارهایی که تا کنون پیرامون بیانیه گام دوم انقلاب شده معمولاً بررسی نمای کلی آن با نگاه مورد نظر نویسنده بوده است. اما در این مقاله سعی شده تا با عنایت به توصیه ششم به عنوان بخشی مهم و تأثیر گذار در سیاست خارجه و روابط بین الملل، بررسی دقیق‌تری رقم بخورد و شاخه اول (عزت ملی) از سه شاخه اصل عزت، حکمت، و مصلحت در روابط بین

الملل تبیین گردد.

شاخه عزت ملی

عزت ملی یکی از شاخه های اصل عزت، حکمت، و مصلحت در روابط بین المللی ایران اسلامی است. مقام معظم رهبری معتقدند برای تحقق گام دوم انقلاب این شاخه باید درست و دقیق رقم بخورد و این مطلب را بعنوان توصیه ای اکید در بیانیه گام دوم انقلاب مطرح می نمایند.

مقام معظم رهبری در تبیین شاخه عزت ملی، ابتدا به برخی از مظاهر عزت جمهوری اسلامی اشاره می فرمایند و از عوامل و موانع تحقق عزت ملی سخن گفته اند که در ادامه به بررسی مستندات این فرمایشات می پردازیم.

مظاهر عزت ملی

مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب به سه مظهر از مظاهر عزت جمهوری اسلامی اشاره می فرمایند:

الف) نهضت بیداری اسلامی بارزترین مظهر عزت جمهوری اسلامی:

ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب، تحرک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه ی آمریکا و صهیونیسم را از مصادیق عزت جمهوری اسلامی می دانند.

مقام معظم رهبری در برهه های مختلف به تعریف نهضت بیداری اسلامی پرداخته اند. ایشان بیداری اسلامی را به معنی توجه نخبگان و جوانان مسلمان به دارایی های معرفتی و معنوی خود بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه ی آمریکا و صهیونیسم می دانند (امام خامنه ای، پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت ایام حج، ۱۳۹۹/۰۵/۱۸، <https://www.leader.ir/fa/content/24540/%D9%BE%DB%8C%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%87->

[/ /www.leader.ir/fa/content/24540/%D9%BE%DB%8C%D8%A7%D9%85-](https://www.leader.ir/fa/content/24540/%D9%BE%DB%8C%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%87-)

[.\(/D8%A8%D9%87-](https://www.leader.ir/fa/content/24540/%D9%BE%DB%8C%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%87-)

ایشان بارزترین مظهر عزت جمهوری اسلامی را نهضت بیداری اسلامی می دانند و

انقلاب مردم ایران است. به همین خاطر "سخنگویان جبهه‌ی استکبار و ارتجاع حتی از به زبان آوردن نام آن نیز پرهیز می‌کنند و می‌ترسند" (امام خامنه‌ای، بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12400>، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22405>).

در راستای همین آینده‌نگری است که رهبر انقلاب ایران، در دو نامه که یکی به جوانان اروپا و آمریکای شمالی در سال ۹۳ و دیگری خطاب به عموم جوانان در کشورهای غربی در سال ۹۴، در مورد اسلام و به طور خاص، درباره تصویر و چهره‌ای که از اسلام به جوانان اروپایی نشان می‌دهند و راجع به درد مشترک تروریسم و چاره‌اندیشی برای آینده‌ای با امنیت بیشتر طرح گردیده است.

آری انقلابی که با شعار استکبار ستیزی، صدایش را در هیبت فریاد به جهان رساند، امروز همان فریاد را در جای جای جهان اسلام از زبان ملت‌های مختلف به گوش مستکبرین رسانده است. پژواکی که توان و قدرت پابرهنگان شده و ترس و دلهره را در دل قدرت‌های زورگو قرار داده است؛ و این همان عزتی است که بیداری اسلامی مظهر آنست.

اگرچه برخی قائلند به اینکه تعیین تاریخی دقیق برای آغاز بیداری اسلامی کاری مشکل است و نمی‌توان خاستگاه تاریخی مشخصی را برای آن در نظر گرفت ولیکن با عنایت به مفهوم بیداری اسلامی می‌توان گفت جریانی که امروز به عنوان عزت ایران اسلامی به دنیای اسلام صادر شده است، ریشه در جریان بیداری مردم در صدر اسلام دارد. به تعبیر بهتر می‌توان گفت نقطه ابتدایی سلسله بیداری اسلامی، بعثت رسول خدا ﷺ و حوادث پس از آن است.

حضرت صدیق‌طاهره علیه السلام در خطبه فدکیه به همین نکته اشاره کرده و یادآوری می‌کنند که عزت و عظمت حکومت اسلامی، نتیجه بیدارگری‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۹ / ۲۲۱). درباره شیوه زندگی مردمان در زمان ظهور پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و روش برخورد آن حضرت با این اوضاع، با استشهاد به آیه «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ»

(توبه: ۱۲۸) می‌فرماید: پیامبری از خود شما برایتان آمد که آنچه شما را به زحمت می‌انداخت بر او دشوار بود، نسبت به [خیر و صلاح] شما علاقه شدید داشت، و به ایمان آورندگان مهربان و دلسوز بود.

اساساً حرکت خود ایشان هم در مسیر بیداری اسلامی بود. مسیری که نتیجه اش قرار گرفتن حکومت در دستان ولایت بود. جریانی که نه در زمان خود بلکه در زمان عثمان و با مرگ او مردم را چنان بیدار کرد که برای درک عدالت راهی جز رفتن به در خانه امیرالمومنین علیه السلام نداشتند. راهی که به دست خوارج و در نهایت مکر و حيله معاویه به انحراف کشیده شد. ولی مدتی بعد از آن با خون اباعبدالله علیه السلام دوباره خون بیداری در جامعه اسلامی تزریق و قیام‌های متعددی را رقم زد. قیام‌هایی که در فراز و نشیب‌های تاریخ با حضور مصلحی آغاز و در نهایت پیروزی آن به نام ایران اسلامی ثبت شد.

ب) شکست سیاست‌های آمریکا:

مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه را دومین مظهر عزت جمهوری اسلامی می‌دانند.

سال‌های ابتدایی پس از هجرت و وقوع غزوات و سریه‌های مختلف در آن‌ها سال‌هایی

---

۱. ناکامی دولت عثمانی در فتح وین (۱۰۹۴ق/۱۶۸۳م) و افتادن آصف به دست روسیه (۱۱۰۸ق/۱۶۹۶م) و انعقاد قرارداد کارلوویتس (۱۱۱۱ق/۱۶۹۹م) میان روسیه و عثمانی (که برای نخستین بار عثمانی به عنوان دولتی شکست خورده قراردادی را امضاء می‌کرد) و سرانجام، از دست دادن شبه‌جزیره مسلمان‌نشین کریمه (۱۲۷۲ق/۱۸۵۶م)؛ و شکست ایران در برابر روسیه، از دست رفتن بخشی از آذربایجان و متصرفات ایران در قفقاز و امضای دو معاهده گلستان (۱۲۲۸ق/۱۸۱۳م) و ترکمانچای (۱۲۴۳ق/۱۸۲۸م)؛ و حمله ناپلئون به مصر (۱۲۱۳ق/۱۷۹۸م) و شام (۱۷۹۹م)؛ و تسلط استعمار انگلستان بر شبه‌قاره هند و شکست مقاومت مسلحانه مسلمانان هند در برابر انگلستان در نبرد پلاسی (۱۱۷۰ق/۱۷۵۷م) از مهم‌ترین حوادثی است که با حضور یک مصلح، موجب آشنایی مردم این سرزمین‌ها با تمدن و بیداری آنان شد. (برگرفته از: ولایتی، علی اکبر. بیداری اسلامی. دائرة المعارف بزرگ اسلامی. ۱۳)

پراز عبرت و درس است. روزی پیروزی بزرگی مثل بدر و روزی غم از دست دادن بزرگی مثل حمزه سیدالشهداء، فراز و نشیب‌هایی را برای مسلمانان رقم زد که مرور آن به معنایی راه نمای امروز ماست.

بعد از آنکه قریش در روز بدر شکست خورد، و فراری‌های آنها به مکه برگشتند، و از آن طرف ابو سفیان هم با مال التجاره‌اش به مکه برگشت عبد الله بن ربیع و عکرمه بن ابی جهل و صفوان بن امیه به اتفاق عده‌ای از مردان قریش به سر وقت يك يك افرادی که مال التجاره داشتند رفته و گفتند: ای قریش! محمّد شما را بی گس کرد و نیکان شما را کشت، بیائید و با این اموال ما را علیه او یاری کنید، باشد که ما از او تلافی نموده و انتقام بگیریم، صاحبان اموال نیز پذیرفتند، و به گفته ابن عباس آیه «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ» (الأنفال: ۳۶) در این باره نازل شد (طباطبایی، ۱۳۷۸: ۹/۸۷).

امروز هم شاهد این هستیم که آمریکا پس از کوتاهی دستش از سلطه بر منابع مادی و انسانی ایران، برای بازگشت به دوران طاغوت و استکبار، هزینه‌های سنگینی را روی دوش ملت و هم پیمانان خود تحمیل کرده و می‌کند.

رئیس جمهور آمریکا اعلام کرد که در این منطقه‌ی غرب آسیا هفت تریلیون دلار پول خرج کرده‌اند! خودش می‌گوید که صحبت میلیون و میلیارد نیست، صحبت تریلیون است. «هفت تریلیون دلار ما در این منطقه خرج کرده‌ایم و چیزی دستمان نیامد»، این را خود او می‌گوید؛ این معنایش شکست است؛ آمریکا در منطقه شکست خورده است. شیطان بزرگ با آن همه تلاش و وسوسه و دمدمه نتوانسته است به مقصود خود در این منطقه برسد (امام خامنه‌ای، خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۹۷/۰۳/۲۵، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39933>).

ج) گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه:

سومین مظهر از مظاهر عزت جمهوری اسلامی که در بیانیه گام دوم انقلاب بدان اشاره

شده است، عبارت است از: گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه.

مقام معظم رهبری معتقدند "اقتدار و حقانیت" دو مؤلفه‌ای هستند که امروز ما به آن احتیاج داریم. چون در راه حق حرکت می‌کنیم، به اقتدار نیازمندیم. تاریخ، این نمایشگر سرگذشت‌ها، بستر ظهور و بروز حوادثی بوده که گواه ادعای ایشان است. مباحله، نزول سوره هل آتی، عید بزرگ غدیر و... نمونه‌هایی از مظاهر اقتدار و حقانیتند. "در واقع مظهر اطمینان و اقتدار ایمانی و تکیه‌ی بر حقانیت است و این، آن چیزی است که ما همیشه به آن احتیاج داریم" (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۰۶/۱۵، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40421>).

شجره طیبه انقلاب در حال پیشرفت است؛ این رجزخوانی نیست. انقلاب و مبانی انقلابی در حال پیشرفت است. در زمینه‌های مختلف به ویژه در "زمینه‌ی عزت سیاسی پیشرفت داریم". برای این پیشرفت‌ها مظاهری در تاریخ ثبت و ضبط شده است که باید به آن‌ها پرداخت (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۰۶/۱۵، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40421>).

یکی از ابزارهای اقتدار ملی ما همین حضور قدرتمندانه‌ی جمهوری اسلامی در منطقه است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۶/۱۰/۱۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=38675>). از آن طرف "می‌بینیم استکبار با هزینه‌های سنگینی که در منطقه‌ی غرب آسیا - منطقه‌ی ما - انجام داده است، تا امروز ناکام بوده!" این دو در کنار هم یعنی می‌توان به قدرت معنوی ایمانی اعتماد و تکیه کرد و به آینده امیدوار بود (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۰۸/۰۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43866>).

اقتدار و امید برآمده از ایمان، راهبرد پرتکرار نبی مکرّم اسلام ﷺ است که می‌توان از آن با عنوان راهبرد اسلام در سیاست خارجی یاد کرد.

در صدر اسلام حکومت نوپای آن، دشمنان آشکار و پنهانی در درون و بیرون مدینه داشت و باید توان حکومت به رخ آنان کشیده می‌شد تا امنیت مردم را تهدید نکنند. از سویی دیگر قریش نیز نمی‌توانست گسترش اسلام را بپذیرد و دیر یا زود تمامی توان و نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را برای آسیب زدن به حکومت دینی به کار می‌بایست. پس می‌بایست برای ناتوان سازی قریش تدبیر می‌شد. پیامبر با اعزام سرایایی^۱ مسیر تجاری قریش به شام را که نقش بسیار مهمی در قدرت آنان داشت از سیطره کامل ایشان درآورد. این روند هم ضربه‌ای اقتصادی به آنان وارد می‌کرد و هم اهرم فشار سیاسی خوبی بود و می‌توانست با ایجاد شوک برنامه ریزی آنان را در هم بریزد یا آنان را به مدارا با حکومت اسلامی وا دارد. اعزام این گروه‌های نظامی ثمرات دیگری چون تقویت روحیه جهاد گری مسلمانان، شناخت منطقه و ایجاد ارتباط مثبت با همسایگان را نیز داشت (مونس، ۱۳۷۵: ۲/ ۲۶۹).

از جمله این سرایا، سریه سعد بن ابی وقاص بود که پیامبر وی را به همراه بیست و یک نفر از مهاجران، با هدف اعلام حضور نظامی مسلمانان در منطقه، برای تعقیب قریشیان به جنوب اعزام کردند. یاران رسول خدا با پیمودن مسافت طولانی مدینه تا منطقه خزار ضمن نشان دادن محدوده اقتدار حکومت نوپای اسلام، مسیر تجارت مشرکین را نا امن کرده و آنان را فراری دادند (مونس، ۱۳۷۵: ۲/ ۲۷۶).

علاوه بر این سرایا که به فرماندهی یاران حضرت صورت می‌گرفت، غزواتی که خود ایشان آن‌ها را فرماندهی می‌کردند هم با هدف نمایش اقتدار اسلام و مسلمین صورت می‌گرفت. از میان این غزوات می‌توان غزوه بواط و ذوالعشیره را نام برد که در آنها، قدرت نمایی در منطقه، رکن آن‌ها به شمار می‌رفت (مونس، ۱۳۷۵: ۲/ ۲۸۰). این حضور مقتدرانه اسلام در منطقه باعث شد تا کفار و مشرکین، مسلمان‌ها را به عنوان یک قدرت مؤثر در منطقه بشناسند و پیامبر به هدفشان، که قطع دست مستکبرین قریش از منطقه بود، برسند.

---

۱. سرایا: جمع سریه؛ به جنگ‌هایی در دوره پیامبر اکرم ﷺ اطلاق می‌شود که بدون حضور مستقیم ایشان و به فرماندهی یکی از اصحاب بوده است.

البته اعزازهای نبی مکرم اسلام به اعزازهای نظامی منحصر نبود. در مواردی حضرت مبلغینی را برای تبلیغ اسلام اعزاز می‌کردند که این اعزازها هم به نوبه خود سهم به سزایی در روابط بین‌المللی داشت. به عنوان نمونه هجرت به حبشه گام نخست در تبلیغ برون مرزی اسلام بود. اساساً هجرت شخص جعفر بن ابی طالب، نشان می‌دهد پیامبر به تبلیغ بین‌المللی اسلام نیز توجه داشته‌اند (مونس، ۱۳۷۵: ۲/۱۱۲).

امروز هم که حضور قدرمندان نظام اسلامی در غرب آسیا، با نام و یاد فرمانده بزرگ سپاه اسلام شهید سلیمانی رقم خورده است، یادآور تدبیرهای حکیمانه رسول خداست. "او^۱ به کمک ملت‌های منطقه یا با کمک‌هایی که به ملت‌های منطقه کرد، توانست همه‌ی نقشه‌های نامشروع آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا را خنثی کند. این آدم توانست در مقابل همه‌ی نقشه‌هایی که با پول، با تشکیلات تبلیغاتی وسیع آمریکایی، با توانایی‌های دیپلماسی آمریکایی، زورگویی‌هایی که آمریکایی‌ها روی سیاستمداران دنیا بخصوص کشورهای ضعیف دارند، تهیّه شده بود قد علم کند و این نقشه‌ها را در این منطقه‌ی غرب آسیا خنثی کند" (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=44628>)، و پیام معنوی انقلاب که همان دفاع از مظلومان و کیان اسلام بود را به گوش جهانیان برساند.

عوامل عزّت ملی

تا اینجا براساس کلمات رهبری مشخص گردید که عزّت ملی چه مصادیقی دارد. اکنون این سؤال مطرح است که چه عواملی منجر به تحقق عزّت ملی می‌شوند. مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب به سه عامل عزّت جمهوری اسلامی اشاره می‌فرمایند: این‌ها بخشی از مظاهر عزّت جمهوری اسلامی است که جز با شجاعت و حکمت مدیران جهادی به دست نمی‌آمد.

۱. شهید سپهبد قاسم سلیمانی

الف) وجود مدیران جهادی

رهبر انقلاب اسلامی در سخنرانی نوروزی در حرم مطهر رضوی ضمن اشاره به وجود ضعف در مدیریت کشور فرمودند: "ما هر جا یک مدیریت انقلابی فعال پُر تحرک داشتیم، کار پیش رفته است؛ اگر مدیریت در بخش‌های مختلف کشور، متدین، انقلابی و کارآمد باشد، همه‌ی مشکلات کشور حل خواهد شد" (امام خامنه‌ای، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۶/۰۱/۰۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36091>). ایشان در بیاناتشان تحقیر صدام به دست فرماندهان جهادی دفاع مقدس، دستیابی به دانش هسته‌ای توسط دانشمندان جوان و دستاوردهای علمی و نظامی فراوان مثل دستاوردهای پژوهشگاه رویان، را مصادیقی از مدیریت جهادی دانسته و افرادی مثل مرحوم کاظمی آشتیانی^۱، شهیدان رضایی نژاد، علی محمدی، احمدی روشن^۲ و تهرانی مقدم^۳ و اخیراً آقای رئیسی را الگوی مدیر جهادی معرفی کرده‌اند. بررسی شخصیت این مدیران جهادی ملاک‌هایی که مد نظر رهبری است را روشن‌تر می‌کند. ایمان، تقوا، توکل، توسل، شجاعت، رعایت اتقان در کارها، تکیه بر اصل "ما می‌توانیم"، ابتکار و نوآوری، ویژگی‌هایی است که کارآمدی مدیریت جهادی را در این مردان میدان علم و عمل ایجاد کرده بود (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=5386>). ملاک‌هایی که ریشه در آیات و روایات دارند.

---

۱. مثل مرحوم کاظمی آشتیانی که این سلول‌های بنیادی و این تشکیلات عظیم را راه انداخت و انسانهای زیادی را تربیت کرد - همکارانش هم همان جور هستند؛ ([https://farsi.khamenei.ir/speech-](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=28344))

۲. همان

۳. در دفاع مقدس نیاز داشتیم به خیلی چیزها و در اختیارمان نبود، امکاناتش را نداشتیم و نیروهای مؤمن، فداکار رفتند به فکر اینکه درست کنند. مثلاً فرض کنید مرحوم شهید حسن [تهرانی] مقدم در همان اوقات، در یک بخشی این ماجرای موشک‌سازی را به یک شکلی راه انداخته بود. (امام خامنه‌ای، بیانات در ارتباط تصویری با شرکت‌کنندگان در آئین تجلیل از پیشکسوتان دفاع مقدس، ۱۳۹۹/۰۶/۳۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46525>)

از دستورات قطعی اسلام است که «إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا فَلْيُثِّقِنْ» (شیخ حر عاملی، ۱۴۱۴: ۳۰ / ۲۳۰)؛ اتقان به معنای درست و کامل به سامان رساندن کارها است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارکنان مجتمع مس سرچشمه، ۱۳۸۴/۰۲/۱۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3289>). اطاعت این دستور دو اثر مطلوب برای ما به ارمغان می‌آورد: «انّ الله یُحِبُّ عَبْدًا إِذَا عَمِلَ عَمَلًا أَحْكَمَهُ» (صدوق، قرن چهارم قمری: ۳۸۵) اولاً جلب محبت الهی می‌کند؛ ثانیاً ویژگی‌هایی خاصی به همراه دارد که در آیه ۱۸۶ سوره آل عمران به آن‌ها اشاره شده است: صبر و تقوی و عزم راسخ بر انجام کارهای محکم و قابل اطمینان (مکارم شیرازی، ۱۳۹۳: ۳ / ۲۰۵).

قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَی شَاكِلَتِهِ» (اسراء: ۸۴). پیام آیه در موضوع مدیریت جهادی این است که به مدیری نیاز داریم که مدیریت انقلابی با تمام ملاک‌های آن خُلق و خو و روحیه او شده باشد؛ و این حاصل نمی‌شود مگر با تمرین و تکرار و تلاش.

اساساً "معیار جهاد، شمشیر و میدان جنگ نیست. معیار جهاد، همان چیزی است که امروز در زبان فارسی ما در کلمه «مبارزه» وجود دارد. فلانی آدم مبارزی است؛ فلانی آدم مبارزی نیست. نویسنده مبارز؛ نویسنده غیرمبارز. عالم مبارز؛ عالم غیر مبارز. دانشجوی مبارز و طلبه مبارز؛ دانشجوی غیر مبارز و طلبه غیر مبارز. جامعه مبارز و جامعه غیرمبارز. پس، جهاد یعنی «مبارزه»" (امام خامنه‌ای، بیانات در آغاز درس خارج فقه، ۱۳۷۳/۰۶/۲۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2723>). مبارزه در کجا معنا پیدا می‌کند؟ در مقابل دشمن. سؤال دیگر اینست که چه ویژگی‌هایی دارد؟ پاسخ اینست که در آن جدیت و تلاش است. لذا قرآن کریم با اشاره به همین ویژگی‌ها می‌فرماید: «فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا» (النساء: ۹۵).

ب) شجاعت مدیران جهادی

دوران پس از بعثت و قبل از هجرت، شاهد یکی از الگوهای شجاعت در مدیریت است. شخصیت بزرگی مثل ابوطالب که حمایت از پیامبر اسلام را وظیفه خود می‌دانست،

با همین هدف جریانی را راه اندازی و مدیریت می‌کرد. نمود این جریان را می‌توان در خدمات وی مشاهده کرد.

خدمات ابوطالب به پیامبر پس از بعثت	
حمایت از ایشان در مجلس انذار و دعوت خویشاوندان.	۱
انتقاد شدید از دو برادرش ابولهب و عباس که پیامبر را تکذیب کرده بودند و سرودن شعر در تصدیق پیامبر	۲
برخورد جدی با اهانت کنندگان و آزاردهندگان به پیامبر مثل عبدالله بن زبیری	۳
تهدید شدید کفار با تصمیم به حرکت مسلحانه و سرکوبی آنان در جریان اسراء	۴
پاسداری از پیامبر در تمام شب‌ها هنگام محاصره شعب.	۵
خواباندن حضرت علی به جای پیامبر در دوران محاصره شعب	۶
پاسخ منفی به درخواست های قریش مبنی بر تسلیم کردن پیامبر در مقابل وعده های گوناگون.	۷
وصیت و تشویق قریشیان به حمایت و پیروی از پیامبر اکرم هنگام وفات	۸
همراهی تبلیغی با پیامبر از قبیل دعوت فرزندش جعفر، همسرش فاطمه و حاکم حبشه به اسلام.	۹
نامه هایی به پادشاه حبشه در دعوت به اسلام و تشکر از حمایت های او از مسلمانان مهاجر.	۱۰
پشتیبانی مالی از پیامبر و مسلمانان در عرصه های مختلف.	۱۱
مدیریت نیرومند و آگاهانه در دوران محاصره و پایان بخشی هوشمندانه آن.	۱۲
سرودن اشعار ادبی و حماسی در دفاع از پیامبر اکرم در مواقع متعدد.	۱۳

شخصیتی که وقتی پیامبر به معراج رفته بودند و ایشان را در شهر نیافت، هفتاد مرد مسلح از بنی عبدالمطلب را گردآورد تا با قریش برخورد کند. حتی وقتی پیامبر را سالم یافت، دست از اعلام برنامه حمایتی خود از پیامبر برداشت و قریش را تهدید کرد و رعب و وحشتی شدید در دل آنها انداخت (حسین مونس، ۱۳۷۵: ۲ / ۱۱۸ - ۱۳۴).

نمونه‌ای دیگر از این شجاعت، درسیره علوی برجسته است. امیرالمومنین علیه السلام در جریان جنگ صفین برای مدیریت صفوف لشکر در مقابل دشمن، ضمن قرائت این آیه: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ» (صف: ۴)، خطاب به سپاهیان خود خصوصیتی را بر می‌شمارند که از ویژگی‌های مدیر شجاع حکایت می‌کند. گویا حضرت با برشمردن این ویژگی‌ها به تک تک رزمندگان سپاه اسلام می‌فرمایند در هر جا

و هر مقامی که هستید، باید صحنه نبرد را در محدوده پیش روی خود مدیریت کنید. این مدیریت هم باید شجاعانه باشد. دستوراتی می دهند که نتیجه اش، وقار و دوری از سستی است؛ در ادامه می فرمایند پرچم را به دست شجاعان خود دهید؛ دلیرانی که جانانه از آن دفاع می کنند (نصر بن مزاحم، ۱۳۶۴: ۲۳۵) نه تنها مدیران جامعه اسلامی بلکه هر کس، در هر جایی که وظیفه ای بر عهده و پرچمی به دست دارد، باید از شجاعت برخوردار باشد.

همان طور که امیرالمومنین علیه السلام یاران خود را به بکارگیری پرچم داران شجاع دعوت می کنند، امام خامنه ای هم در سیاست خارجی به عنوان خط مقدم روابط خارجی، قائل به این هستند که به مدیرانی نیاز داریم که شجاعت و اعتماد به نفس لازم را داشته باشند. چرا که "آن ملت‌هایی که ذلیل و مقهور دست دشمن شدند، عمده‌ی علت این بود که مسئولان - پیشروان قافله‌ی ملت - شجاعت لازم، اعتماد به نفس لازم را نداشتند" (امام خامنه ای، بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4992>).

ج) هوشیاری در عمل به حکمت و مصلحت

در عرصه سیاست خارجی که مدیر جهادی در ارتباط با دنیا و به خصوص در ارتباط با دنیای غرب است، باید به آیه ۱۲۰ سوره بقره و آیات ابتدایی سوره ممتحنه دقت ویژه داشته باشیم. آیاتی که حکمت مدیران جهادی را تفسیر می کنند. مقام معظم رهبری می فرمایند: وقتی از حکمت صحبت می کنیم، یعنی رعایت مصلحت (امام خامنه ای، بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸/۱۱/۰۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2259>) این آیات حکمت و مصلحت را روشن و باید‌ها و نبایدهای آن را مشخص کرده اند.

به نص صریح قرآن که می فرماید: «وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ» (بقره: ۱۲۰)، مدیر حکیم کسی است که اصرار بر جلب رضایت دشمن نداشته باشد. دشمنان اسلام و انقلاب ثابت کرده اند که تا بر ظرفیت‌های عظیم مادی ما مسلط

نشوند، کوتاه نخواهند آمد. چنانچه در چند سال اخیر در جریان مذاکرات هسته‌ای دیدیم قدرت‌هایی که دیروز در جای جای جهان در استثمار بودند و در طول تاریخ دستشان به خون آلوده بوده، نه تنها به برجامی که برای ما خسارات فراوانی داشت، پایبند نبودند، بلکه تحریم‌های ظالمانه علیه ملت ایران را تمدید و تشدید و ثابت کردند مصلحتی که در لغت، تصالح الناس^۱ ترجمه شد، معنایش زیر بار پذیرش‌های ذلیلانه رفتن نیست. به تعبیر سوره ممتحنه دست‌هایی که از سوی چنین مستکبرینی به سوی شما دراز می‌شود، دست‌های بدی هستند. این یعنی هوشیاری در عمل به حکمت و مصلحت. باید بدانیم که اگر در موردی مثل حزب الله، حکمت و مصلحت یعنی کمک‌های همه جانبه، در مورد غرب یعنی مقاومت و ایستادگی در مقابل زیاده خواهی. این درسی است که از سیره نبوی بدست می‌آید.

پیامبر اکرم در غزوه حدیبیه (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۸/۱۰/۰۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2985>)، از طرفی دستور دادند کسی با خود سلاحی غیر از سلاح مسافر حمل نکند، از طرفی برای پیشگیری از حمله احتمالی قریش، بیست نفر از یاران خود را برای ارزیابی منطقه و حضور دشمن و قدرت نمایی مسلمانان به عنوان یک راهبرد نظامی اعزام کردند (کلینی، ۱۴۰۷: ۸/۳۲۲-۳۲۷). با این حال با تدبیرهای نبوی مکرم اسلام صلح بر اساس اقتدار و عزت اسلام شکل گرفت. برخی از آثار و برکات قراننامه حدیبیه از قبیل پذیرش قدرت سیاسی و نظامی اسلام توسط قریش و از همه مهم‌تر زمینه سازی برای فتح مکه، آشکارا پیروزی و فتح اسلام را فریاد می‌زد. نزول سوره فتح در بازگشت از این غزوه و معرفی صلح حدیبیه به عنوان «فتح مبین»، نشان از پیروزی الگوی مدیریت حکیمانه است (واقدی، ۱۹۸۹: ۲/۶۱۷-۶۲۳). الگویی که در نهایت کمال، با نقض طرف مقابل، از موضع قدرت، عکس العمل مناسب را نشان داده است. قریش کمتر از دو سال، بند اول عهدنامه را نقض کرد و پیامبر ضمن عدم پذیرش

عذر خواهی شخص ابوسفیان به عنوان نماینده قریش، در اندک مدتی، با سپاهی انبوه، که در زمان صلح و گسترش اسلام گردآمده بودند، عازم فتح مکه شدند (ابن اثیر، ۱۹۶۵: ۲/ ۲۳۹-۲۴۴).

عملکرد سفیر شجاع و کاردان اسلام در حبشه، الگوی دیگری در حکمت مدیر جهادی است. جناب جعفر بن ابی طالب، در برخورد با فرمانروای حبشه و کشیشان دربار چنان از آیات قرآن استفاده کرد که به آرج و قُرب والایی دست یافت. تا آنجا که وقتی قریش به خاطر نگرانی از رشد بُعد بین المللی اسلام برای حبشیان هدایایی بردند که مسلمانان را تحویل بگیرند، نجاشی نپذیرفت و فرستادگان قریش را اخراج کرد (حسین مونس، ۱۳۷۵: ۱۱۲/۲-۱۱۳).

تاریخ اسلام شهادت می‌دهد که اگر امروز امام خامنه‌ای در بیانیه گام دوم به حکمت مدیران جهادی اشاره می‌کنند به خاطر اینست که مظاهری مثل حضور قدرتمندانه در منطقه و عزّت، با این ویژگی است که به دست می‌آید.

موانع عزّت ملی

مقام معظم رهبری در متن بیانیه گام دوم به برخی از موانع تحقق عزّت ملی اشاره می‌فرمایند. ایشان سردمداران نظام سلطه را نگران وقوع عزّت ملی می‌دانند. از همینرو این افراد دست به پیشنهادهایی عموماً فریب و خُده و دروغ می‌زنند.

آری هر چیزی آفتی دارد که مایه فساد آن می‌شود و فساد همان چیزی است که مانع از ایصال به هدف است. ایجاد تمدن نوین اسلامی به عنوان هدف مطرح شده در بیانیه گام دوم انقلاب، در مسیر پیش روی خود موانعی دارد که برای رفع و دفع آن‌ها باید شناخته شوند.

الف) وجود سردمداران نظام سلطه

نظام سلطه یعنی اینکه چند قدرت دست یافته‌ی به توانایی مادی و سلاح و پول و امثال این‌ها بخواهند بر دنیا حکومت کنند؛ یعنی آن نظام بین‌المللی‌ای که متکی است به

تقسیم دنیا به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۹۲/۱۱/۱۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25260>). در واقع اینان پیروان فرعون‌ی هستند که در صدد برتری جویی در عالم هستند. همان‌هایی که در روایت به عنوان دشمن معرفی شده‌اند:

«وَإِنَّ عَدُوَّنَا يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ - عَلَى سُنَّةِ فِرْعَوْنَ وَأَشْيَاعِهِ، فَلْيُقْرَأْ هَؤُلَاءِ الْآيَةَ: إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ» (حسکانی، ۱۳۸۰: ۱/۵۵۷).

نظام سلطه را باید با تمام ابعاد و لایه‌ها و اهداف و راهبردهای واقعی آن شناخت و تحلیل کرد. جنگ‌های دنیا در این دو سه قرن اخیر، غالباً تحت تأثیر نفوذ نظام سلطه بوده؛ یا خودشان با کسی جنگ داشتند یا دو گروه را به جنگ هم انداختند برای اینکه سود ببرند. پس علاوه بر اینکه جنگ‌افروز است، فقرآفرین است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۲/۰۶/۲۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24033>). ثروتمندان سلطه‌گر هستند که با ممانعت از دستیابی فقرا به منابع مادی، گرسنگی را برای آن‌ها به ارمغان می‌آورند. از این رو امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «فَمَا جَاعَ فَقِيرٌ إِلَّا بِمَا مَنَعَ عَنِي» (حرعاملی، ۱۳۸۶: ۹/۲۹)، یعنی گرسنگی فقرا نتیجه سلطه ثروتمندان است. "یعنی هر جا شما دیدید ثروت انباشته‌ای به وجود آمده، بدانید در کنارش حقوق ضایع‌شده‌ی فراوانی وجود دارد" (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید نیمه‌شعبان، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3149>).

ب) پیشنهادهایی بر اساس دروغ و فریب

امروز چهره واقعی آمریکا به عنوان تجسم استکبار برای همه روشن است. رفتار او در افغانستان و عراق و سوریه و... از دروغ ایجاد امنیت و رفاه برای ملت‌ها پرده برداشته و دیگر حنای خیرخواهی شیطان بزرگ و ایادی غربی‌اش بین ملت‌ها رنگی ندارد. با توجه به اینکه برخی از دولت‌ها و دولتمردان نمی‌خواهند این حقیقت آشکار را بپذیرند، باید تاریخ را برای

امروزمان مرور کنیم.

معاویه برای اینکه بتواند با استفاده از جهل مردم به تسلط بر آن‌ها دست یابد، از حيله‌ها و دروغ‌هایی که نمونه آن را در تبلیغات رسانه ای غرب و به ویژه آمریکا می‌توان دید، بهره برد. امروز اجماع جهانی علیه ایران که رهبر انقلاب از آن با عنوان خُده تبلیغاتی یاد کردند، آینه‌نامه ایست که معاویه به قیس بن سعد فرستاد و به دروغ همراهی او را اعلام کرد؛ و یا به روز شده رفتار او با شُرَحِبیل است (ابن ابی الحدید، ۶۴۹ق: ۱ / ۱۲۹). این، عکس همان مسأله ایست که در سلوک سیاسی امیرالمومنین علیه السلام به آن اشاره شده است: به خدا قسم معاویه زیرک‌تر از من نیست، ولی او خیانت می‌ورزد و گناه می‌کند، و اگر غدر و مکر، نکوهیده نبود، من از زیرک‌ترین مردمان بودم، ولی هر نیرنگی معصیت است، و هر معصیتی نوعی کفر (شریف الرضی، ۱۳۷۹: ۲۲۰).

ج) سادگی مدیران و اسارت آن‌ها در دام خُده و نیرنگ ظالمان

در طول تاریخ، رنج‌نامه‌ها از درد و رنج و دل شکسته‌ی پراز غم و اندوه حکایت کرده اند؛ حکایت سادگی، زودباوری، سطحی‌نگری و غفلت از توطئه‌ها و شیطنت‌ها. گاهی این سادگی کار را به جایی می‌رساند که رهبری مجبور می‌شود حاصل عُمر خویش را از سِمَتش برکنار کند و به او بگوید: از آنجا که ساده لوح هستی و سریعاً تحریک می‌شوی در هیچ کار سیاسی دخالت نکنید؛ شاید خدا از سر تقصیرات شما بگذرد (امام خمینی، ۱۳۷۸ش: ۲۱ / ۳۳۰). ضربات سادگی به اسلام و انقلاب آنقدر سنگین است که نیاز به طلب مغفرت از خداوند متعال دارد؛ تا جایی که در صورت استغفار شاید خدا کمک کند (امام خمینی، ۱۳۷۸ش: ۲۱ / ۳۳۰).

ابوموسی اشعری در جریان جنگ صفین و حکمیت تحمیلی‌اش بر امیرالمومنین علیه السلام، به خاطر سادگی، در دام فریب و نیرنگ عمرو عاص افتاد و شد آنچه نباید می‌شد. درآوردن انگشتی و عزل امیر علیه السلام چنان ضربه‌ای زد که کمترین اثرش، شکل‌گیری جریان خوارج بود.

۱. رنج‌نامه نام‌نامه مفصل سیداحمد خمینی پس از برکناری آیت الله منتظری از قائم‌مقامی رهبری به اوست.

خوارچی که جنایاتشان دل تاریخ را به درد آورده و پر خون کرده است.
اما در مقابل این اسلام آمریکایی، اسلام اصیل علوی است که مؤمن را کَیْس و زیرک می‌داند: فَقَالَ ﷺ يَا هَمَّامُ الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَيْسُ الْفَطِنُ^۱ (کلینی، ۱۴۰۷ق: ۲/ ۲۲۷).
امروز مدیرانی که از روی کیاست، اهل بصیرت و صبر هستند می‌توانند "در برابر مجموعه قدرت مادی جهان و امپراطوری خطرناک غربی‌ها به مقابله برخاسته" و این عَلم را بلند کنند: وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعَلَمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ (صبحی صالح، ۱۴۱۴ق: ۲۴۸)
فواید عزّت ملی

الف) برخورد حکیمانه، مصلحت جویانه و رعایت عزّت کشور و ملت در همه حال:
مواضع انقلابی یعنی تصریح به مبانی امام رحمته الله علیه و خجالت نکشیدن و رودربایسی نکردن (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴،
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30598>)؛ در یک جمله قرار نگرفتن در نقشه طراحی شده توسط دشمن (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30598>).
عمده این است که فراموش نکنیم که در مقابل ما جبهه دشمن وجود دارد (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30598>). همان کاری که جعفرین ابی طالب در مقابل درخواست کفار قریش از پادشاه حبشه انجام داد. وی در سخنان خود، پیشینه فسق و فجور و ظلم‌های موجود در جامعه جاهلی را مطرح و نقش اسلام را در دور ساختن آن‌ها از بُت پرستی و آلودگی‌ها بیان و نظر نجاشی را به آئین اسلام جلب کرد (مؤنس، ۱۳۸۵: ۲/

---

۱. همام صحابه‌ی حضرت امیر رضی الله عنه، شخصیتی پارسا، متعهد و مجتهد بوده که از ایشان درخواست میکند صفات متقین را، باز گوید؛ امام صادق رضی الله عنه می‌فرمایند هنگامی که علی رضی الله عنه خطبه می‌خواندند، همام بلند شد و عرض کرد: مومن را برای ما توصیف کنید طوری که گویا او را می‌بینیم. فَقَالَ يَا هَمَّامُ الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَيْسُ الْفَطِنُ (کلینی، ۱۴۰۷ق: ۲/ ۲۲۷).

(۱۱۲) تا آنجا که نجاشی گفت: "عقیده درست همین است" و به مسلمانان آزادی کامل داد. رعایت موضع انقلابی توسط جعفر برای جامعه اسلامی آن قدر مهم و اثر بخش بود که در زمان بازگشتش از حبشه که پس از فتح خیبر واقع شد، رسول خدا فرمودند: نمی دانم از آمدن جعفر مسرورترم یا از فتح خیبر (مؤنس، ۱۳۸۵: ۲/۱۱۲).

این همان برخورد حکیمانه، مصلحت جویانه و رعایت عزت کشور و ملت در همه حال است که در توصیه ششم بیائیه گام دوم انقلاب آمده است. برخوردی که امروز و در اوج بدعهدی‌های کدخدای غربی‌ها، به شدت در سیاست خارجی باید پررنگ‌تر از گذشته باشد.

ب) حفظ ارزش‌های انقلابی و ملی

حفظ جهت‌گیری و روحیه انقلابی و دینی در دیپلماسی، از مهم‌ترین هنجارهای ملی، یعنی هنجارهای برآمده از انقلاب است. این پایبندی باعث تشخص و برانگیختن احترام دیگران می‌شود، ضمن اینکه این کار با استفاده از نرمش‌ها و پیچش‌ها و طنزهای هنر دیپلماسی منافاتی ندارد (امام خامنه‌ای، دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت با رهبر انقلاب، ۱۳۹۶/۰۶/۰۴، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=37490>).

مُصَعَبُ بْنُ عَمِيرٍ، شهیدی که پس از شهادتش در غزوه أُحُد، پیامبر بر بالای پیکرش حاضر شد و این آیه قرآن را تلاوت فرمودند: *مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ*؛ از مؤمنان مردانی‌اند که آنچه را با خدا بر سر آن پیمان بستند (که در جنگ تا مرگ ثابت قدم باشند) به مرحله صدق درآوردند، پس برخی از آنها به نذر خویش وفا کردند (شهید شدند) و برخی از آنان انتظار می‌کشند. (احزاب: ۳۳).

مُصَعَبُ از جمله کسانی بود که بعد از پیمان عَقَبه نزد قوم خود آمده و تبلیغ را با کسانی که زمینه هدایت بیشتری داشتند آغاز نمود. برخورد نرم و حکیمانه او باعث شد سَعْدِ بْنِ مَعَاذٍ، از بزرگان یَثْرِب و مخالفان تبلیغ دینی که به تازگی ظهور کرده، حاضر به شنیدن آیات قرآن شود. بدین ترتیب مؤمنان یثرب که تبلیغ دینشان آرام و پنهانی بود، کم کم به اجتماعی

بدل شدند که سرانجام زمینه هجرت پیامبر به مدینه را فراهم ساختند (مؤنس، ۱۳۸۵: ۲ / ۱۶۴ و ۱۶۵).

این همان مسیر امامت است که حضرت رضا علیه السلام به تصویر کشیدند. ابن مسلم می‌گوید در مرو خدمت امام رضا علیه السلام بودیم. از ایشان در مورد امامت سؤال کردم. حضرت توضیحاتی دادند تا کلامشان به اینجا رسید که دعوت امام، مطابق این آیه شریفه قرآن: اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (نحل: ۱۲۵) بر اساس حکمت و موعظه حسنه است (کلینی، ۱۴۰۷: ۱ / ۲۰۰) دعوتی که می‌تواند با حفظ تمام ارزشها مخصوصاً ارزش‌های انقلابی، امروز دیپلماسی ما را به دیپلماسی تراز انقلاب اسلامی نزدیک کند.

ج) نترسیدن از تهدیدهای ظالمان

امام رحمته الله علیه این نترسیدن از قدرت را به همه‌ی ما یاد داد که از قدرت‌های ظالم و زورگو نترسید (امام خامنه‌ای، سخنرانی تلویزیونی در پایان محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۹/۰۲/۰۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45426>). آن زمان که در پاسخ به فشارهایی که پیرامون جاسوس‌های آمریکایی و جاسوس‌خانه‌ی آمریکایی به مقامات میشد، فرمودند: از آمریکا می‌ترسید؟ اگر نه، لازم نیست آزادشان کنید. اگر چنانچه کسی قرار بود از آمریکا بترسد و ملاحظه بکند، نتایج بسیار تلخی را آن روز عاید کشور می‌کرد. ما دیده‌ایم مواردی را که دولت‌ها و قدرت‌های کشور خودمان از دشمن می‌ترسیدند و این ترس، آن‌ها را دچار مشکلات فراوانی کرد (امام خامنه‌ای، سخنرانی تلویزیونی در پایان محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۹/۰۲/۰۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45426>). این درسی است که قرآن کریم آن را این‌گونه بیان می‌کند: این فقط شیطان است که پیروان خود را می‌ترساند. از آنها نترسید! و تنها از من بترسید اگر ایمان دارید: **إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (آل عمران:**

مرحوم علامه طباطبایی در المیزان ذیل این آیه، ضمن بحثی روایی، به غزوه حَمْرَاءُ الْأَسَد اشاره می‌کنند که در آن پیامبر اکرم با دستور حکیمانه خود مبنی بر اینکه فقط مجروحان و ثابت قدمان جنگ اُحُد باید در این غزوه شرکت کنند، ثابت کردند که نباید از قدرت‌های پویشالی دشمن ترسید. تصمیمی که در نهایت پیروزی بزرگی را برای مسلمانان به همراه داشت (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۴ / ۷۴).

نتیجه‌گیری:

بیانیه گام دوم انقلاب، مطلع تازه‌ای پیش روی ملت ایران گشوده است و همچون چراغی، مسیر پر تلاطم و پیچ در پیچ موفقیت را نمایان می‌کند. دانستیم برای تحقق عزت ملی، بعنوان یکی از شاخه‌های اصل عزت، حکمت، و مصلحت در روابط بین الملل، علاوه بر در پیش بودن موانعی، عوامل و برکاتی نیز خواهد داشت و مستندات قرآنی و روایی آن را، جهت اطمینان مردم مسلمان ایران، علی‌الخصوص جوانان، بیان کردیم؛ تا سند محکمی بر اتقان کلام نائب به حق امام زمان عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى، حضرت آیت الله خامنه‌ای، رهبری عظیم الشان جمهوری اسلامی باشد و به همگان بار دیگر یادآور می‌شویم وصیت تمامی شهدا را که برای پیروزی و سربلندی ایران، پیرو رهبر باشیم.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. سید رضی، ۴۰۰ ق، نهج البلاغه.
۳. صبحی صالح، ۱۴۱۴ ق، نهج البلاغه، اول، موسسه دارالهجره.
۴. آیت الله خامنه ای، سید علی. بیانات. <https://farsi.khamenei.ir/>
۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، ۱۴۰۹ ه. ق، کتاب العین، دوّم، نشر هجرت.
۶. ازهری، محمد بن احمد، ۱۴۲۱ ه. ق، تهذیب اللغة، اول، دار احیاء التراث العربی.
۷. زمخشری، محمود بن عمر، ۱۹۷۹ م، أساس البلاغة، اول، دار صادر.
۸. ابن فارس، احمد، ۱۴۰۴ ه. ق، معجم مقاییس اللغة، اول، مكتب الاعلام الاسلامی.
۹. ابن درید، محمد بن حسن، ۱۹۸۸ م، جمهره اللغة، اول، دار العلم للملایین.
۱۰. ابن اثیر، مبارک بن محمد، ۱۳۶۷ ه. ش، النهاية في غريب الحديث و الأثر، چهارم، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
۱۱. جوهری، اسماعیل بن حماد، ۱۳۷۶ ه. ق، الصحاح، اول، دار العلم للملایین.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ ه. ق، مفردات ألفاظ القرآن، اول، دار القلم.
۱۳. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۴۰۴ / ۱۳۶۳ ق، تحف العقول، غفاری، علی اکبر، دوّم، جامعه مدرسین.
۱۴. سید محمد حسین راجی، ۱۳۹۷، صعود چهل ساله، سید محمدرضا خاتمی، اول، انتشارات معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی.
۱۵. ولایتی، علی اکبر. بی تا. بیداری اسلامی. دائرة المعارف بزرگ اسلامی. دوره ۱۳.
۱۶. مؤسسه تاریخ اطلس تاریخ شیعه، ۱۳۹۵ ه. ش، اطلس تاریخ اسلام، اول، اطلس تاریخ شیعه.

١٧. شیخ حُرّ عاملی، محمد بن حسن، ١٤٠٩ ق، وسائل الشیعة، اول، مؤسسة آل البيت علیهم السلام.
١٨. ابن بابویه، محمد بن علی، ١٣٧٦ ش، الأمالی، ششم، کتابچی.
١٩. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ١٣٧٤ ش، اول، دار الکتب الإسلامية.
٢٥. نصر بن مزاحم، ١٤٠٤ ق، وقعة صفین، دوم، مكتبة آية الله المرعشي النجفي.
٢١. کلینی، محمد بن یعقوب، ١٤٠٧ ق، کافی، غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، چهارم، دار الکتب الإسلامية.
٢٢. محمد بن عمر بن واقد (واقدی)، ٥١٤١٨ هـ. ق، کتاب المغازی، دوم، دفتر تبلیغات اسلامی.
٢٣. ابن اثیر، عزالدین علی، ٥١٣٨٦ هـ. ق، الكامل فی التاریخ، -، دار صادر.
٢٤. پاینده، ابو القاسم، ١٣٨٢ ش، نهج الفصاحة، چهارم، دنیای دانش.
٢٥. حسکاني، عبید الله بن عبد الله، ١٤١١ ق، شواهد التنزیل لقواعد التفضیل، اول، التابعة لوزارة الثقافة و الإرشاد الإسلامي، مجمع إحياء الثقافة الإسلامية.
٢٦. ابن أبي الحديد، عبد الحميد بن هبة الله، ١٤٠٤ ق، شرح نهج البلاغة، اول، مكتبة آية الله المرعشي النجفي.
٢٧. صحيفه امام، امام خميني، قرن ١٥، نرم افزاز.
٢٨. مجلسی، محمد باقر، ١٣٨٦، بحار الانوار، چهارم، انتشارات اسلامیه.
٢٩. بیانیته گام دوم انقلاب
٣٥. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، پنجم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم.

فصل دوم

تمدن نوین اسلامی و انقلاب اسلامی
